

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті представлено результати дослідження рівня готовності вчителів початкових класів до використання інформаційних технологій у професійній діяльності.

Ключові слова: готовність, інформаційні технології, початкова освіта, професійна діяльність.

У Державному стандарті початкової загальної освіти зазначено, що впродовж навчання в початковій школі учні повинні оволодіти ключовими компетентностями, що формуються на міжпредметній основі та є результатом предметних і міжпредметних компетенцій [5, с. 7]. Ключова компетентність трактується як спеціально структурований комплекс якостей особистості, що дає можливість ефективно брати участь у різних життєвих сферах діяльності та належить до загальногалузевого змісту освітніх стандартів [5, с. 5]. Однією з ключових компетентностей є інформаційна, представлена в стандарті змістовою лінією “Ознайомлення з інформаційно-комунікаційними технологіями”. Очевидно, що формування компетентності можливе за участі в освітньому процесі педагогів, які володіють інформаційними технологіями. Виникає питання готовності вчителів початкових класів до використання таких технологій у професійній діяльності.

Мета статті – подати результати дослідження рівня готовності вчителів початкових класів до використання інформаційних технологій у професійній діяльності.

На думку В.Ю. Бикова, застосування інформаційно-комунікаційних технологій докорінно змінює роль і місце педагога та учня в навчальному процесі, сприяє реалізації індивідуального підходу в навчанні – того, чого ще так бракує. У такій моделі вчитель перестає бути просто “ретранслятором” знань, а є співтворцем сучасних, позбавлених повчальності та проповідництва, технологій навчання [1]. Погоджуючись із цією думкою, вважаємо за необхідне подати своє бачення зазначеної проблеми.

У контексті дослідження виникла необхідність більш детально розглянути поняття “готовність” та “інформаційні технології”.

За тлумачним словником В.Т. Бусела, “готовність” визначається як “бажання зробити що-небудь” [4, с. 257].

У психологічному словнику тлумачення феномену, що розглядається, відсутнє, проте є визначення поняття “готовність до дії” (англ. – *realiness to action*) – стан мобілізації всіх психофізіологічних систем людини, що забезпечує ефективне виконання певних дій [3, с. 112]. Діяльність розглядаємо з філософської позиції як суттєву визначеність способу буття людини в світі, її здатність вносити в дійсність зміни, опосередковані ідеальним [9, с. 146].

Нам імпонує думка А.М. Богуш, яка визначає готовність як “неусвідомлений стан організму, сприятливий до сприйняття нової діяльності, ін-

формації, який запобігає виникненню кризових явищ” [2, с. 11]. Саме це визначення беремо за основу, обґрунтовуючи критерії та рівні готовності вчителів початкових класів до використання інформаційних технологій у професійній діяльності.

Сутність дефініції “інформаційні технології” охарактеризовуємо, за М.І. Жалдаком, як сукупність методів і технічних засобів збирання, нагромадження, опрацювання, передавання, подання інформації, що розширює знання людей і розвиває їх можливості щодо управління технічними і соціальними процесами [6].

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. українські дослідники (С.О. Гунько, І.М. Смирнова, О.М. Снігур, О.В. Суховірський, В.В. Шакотько, О.І. Шиман та ін.) вирішували проблеми, пов’язані з використанням інформаційних технологій у підготовці майбутнього вчителя початкових класів. Наприклад, на необхідності спеціальної інформаційної підготовки майбутнього вчителя початкових класів наголошував О.В. Суховірський. Серед критеріїв готовності до використання інформаційних технологій автор визначає рівень навичок кваліфікованого користувача комп’ютерної техніки, знання особливостей використання інформаційно-комунікаційних технологій у початковій школі, вміння застосовувати їх на уроці, здійснювати пошук інформації, отримувати нові знання, створювати власні дидактичні матеріали, організовувати діяльність та планування засобами нових інформаційних технологій [8, с. 8–9].

На основі глибокого аналізу вимог нормативної документації, стандартів вищої та початкової загальної освіти, навчальних планів початкової школи та інститутів, які здійснюють підготовку вчителів початкової школи, О.М. Снігур розробила й обґрунтувала комплекс умінь, необхідних учителю для професійної діяльності з використанням засобів інформаційно-комунікаційних технологій. Усі вміння поділено на п’ять груп: базові, технологічні, спеціальні, інтегративні, поліфункціональні. Процес формування умінь підпорядкований ієрархії рівнів: не можна перейти на наступний рівень, не засвоївши вміння попереднього [7, с. 9–10].

Проте, на нашу думку, у зв’язку зі стрімким розвитком інформаційних процесів вищезазначені вміння дуже швидко втрачають актуальність. Отже, найважливішою характеристикою фахівця початкової ланки буде не статичний перелік умінь, а здатність до творчої діяльності, оптимального вибору її способу, мобільність у застосуванні знань, умінь і навичок, формуванні компетентностей і компетенцій для досягнення найвищих результатів в освітньому процесі школи І ступеня.

Саме тому виокремлюємо такі складові готовності вчителя початкових класів до використання інформаційних технологій у професійній діяльності: *мотиваційну* (бажання ставити перед собою цілі; сформована мотивація саморозвитку; інтерес до використання інформаційних технологій в освітньому просторі початкової школи; потреба в самовдосконаленні; наявність професійно важливих якостей, як-от: креативність, цілеспрямованість, працездатність, відповідальність, наполегливість, здатність до рефлексії своїх дій) та *функціональну* (уміння використовувати засоби сучасних інформа-

ційних технологій, апаратні та програмні засоби, ефективно використовувати технічні навчання, засоби наочності (графіки, діаграми, схеми тощо)). Крім того, слід враховувати технічний аспект розв'язання зазначеної проблеми: наявність у навчальному закладі комп'ютерної техніки та засобів мультимедіа, їх доступність для використання вчителями початкової школи.

Основними критеріями готовності вчителя початкових класів до використання інформаційних технологій, на нашу думку, є: сформованість мотивів на успіх у використанні інформаційних технологій, потреба в саморозвитку й самовираженні, сформованість інформаційних умінь і навичок, уміння оцінювати якість педагогічних програмних засобів для початкової школи, уміння здійснювати адекватну самооцінку, орієнтування на подальший саморозвиток.

Узагальнюючи вищезазначене, виділяємо три рівні готовності педагогів школи I ступеня до застосування ІТ у професійній діяльності.

Високий рівень характеризується сформованістю мотивів на успіх у використанні інформаційних технологій, стійким пізнавальним інтересом до набуття нових знань і вмінь, прагненням до саморозвитку та самовираження; сформованістю інформаційних умінь і навичок, здатністю швидко й об'єктивно оцінити якість педагогічних програмних засобів для початкової школи, високим рівнем рефлексивності, самокритичності, умінням здійснювати адекватну самооцінювання, стійким бажанням здійснювати подальший саморозвиток.

Середній рівень відзначається ситуативним пізнавальним інтересом до набуття нових знань і вмінь, налаштованістю на самовираження за підтримки колег, зацікавленістю в подальшому саморозвитку; сформованістю інформаційних умінь і навичок, які активно, але не завжди творчо застосовуються в професійній діяльності; здатністю частково оцінити педагогічні програмні засоби для початкової школи, бажанням використовувати інформаційні технології, сучасні засоби наочності та мультимедіа в освітньому просторі початкової школи; середнім рівнем рефлексивності, самокритичності, частковою здатністю до самооцінювання, налаштування на подальший саморозвиток.

Низький рівень характеризується вмотивованістю на невдачу у використанні інформаційних технологій, відсутністю пізнавального інтересу до набуття нових знань і вмінь та прагнення до самоосвіти й саморозвитку; сформованістю інформаційних умінь і навичок на репродуктивному рівні; нездатністю оцінити якість педагогічних програмних засобів для початкової школи, неготовністю до використання сучасних засобів наочності та мультимедіа в освітньому просторі початкової школи; низьким рівнем рефлексивності, самокритичності, наявністю неадекватної самооцінки та відсутністю прагнення до саморозвитку й самовдосконалення.

З метою виявлення рівня готовності вчителів початкових класів до використання інформаційних технологій ми провели анкетне опитування (68 респондентів). Перед респондентами було поставлено низку питань, зокрема щодо самооцінки рівня готовності педагогів до їх застосування та потреби в опануванні інформаційних технологій (табл.).

**Самооцінка рівня готовності вчителів початкових класів
до використання інформаційних технологій у професійній діяльності**

Рівні	Бали	Категорії, осіб				Усього	
		вища	I	II	спеціаліст	осіб	%
Високий	1	1	2	2	6	8,9	1
	1	1	1	1	4	5,8	1
	2	4	5	1	12	17,6	2
Достатній	3	2	1	2	8	11,8	3
	1	2	2	2	7	10,2	1
	2	–	2	2	6	8,9	2
Середній	–	–	3	–	3	4,5	–
	1	2	1	–	4	5,8	1
	1	3	1	–	5	7,4	1
Низький	–	3	2	1	6	8,8	–
	–	1	3	–	4	5,8	–
	–	2	1	–	3	4,5	–

Нас цікавила залежність готовності педагогів школи I ступеня від віку та кваліфікаційної категорії, тому в таблиці, крім балів самооцінки, внесено дані соціально-демографічної характеристики респондентів.

На запитання: “Оцініть за 12-бальною шкалою Ваш рівень готовності до застосування інформаційних технологій у професійній діяльності” близько третини вчителів (31,1%) визначили свій рівень як високий (самооцінка – 10, 11, 12 балів); 32,3% – як достатній (самооцінка – 7, 8, 9 балів); 17,7% – як середній (самооцінка – 4, 5, 6 балів); 18,9% – як низький (самооцінка – 1, 2, 3 бали).

Виявлено, що 29% респондентів (переважно педагоги з низьким і середнім рівнем самооцінки) не мають потреби в опануванні інформаційних технологій, 17% вважають, що їх застосування шкодить здоров'ю, хоча близько третини (31%) виявили бажання подальшого самовдосконалення з оволодіння новими технічними засобами навчання для проведення уроків з мультимедійною підтримкою (рис.).

Згідно з діаграмою, більшість респондентів, віднесених за самооцінкою до високого та достатнього рівня інформаційної компетентності, – фахівці другої кваліфікаційної категорії й спеціалісти, що засвідчує підвищену самооцінку цих учителів.

Анкетування засвідчило прогалини в знаннях педагогів початкових класів із таких проблем: робота в офісних програмах, методика роботи з педагогічними програмними засобами, сутність нових інформаційних технологій у початковій школі тощо.

Анкетне опитування засвідчило, що 100% педагогів, незалежно від освіти, віку, стажу роботи, відзначили, що на достатньому рівні володіють уміннями відбирати, актуалізувати, відтворювати потрібну інформацію, адаптувати її відповідно до вікових можливостей молодших школярів; 70% уміють створювати мультимедійні презентації для проведення уроків у по-

чатковій школі. Однак проведені з учителями уточнювальні співбесіди виявили, що більшість із респондентів володіють такими вміннями на рівні набирання текстів, не заглиблюючись в інші можливості офісних програм.

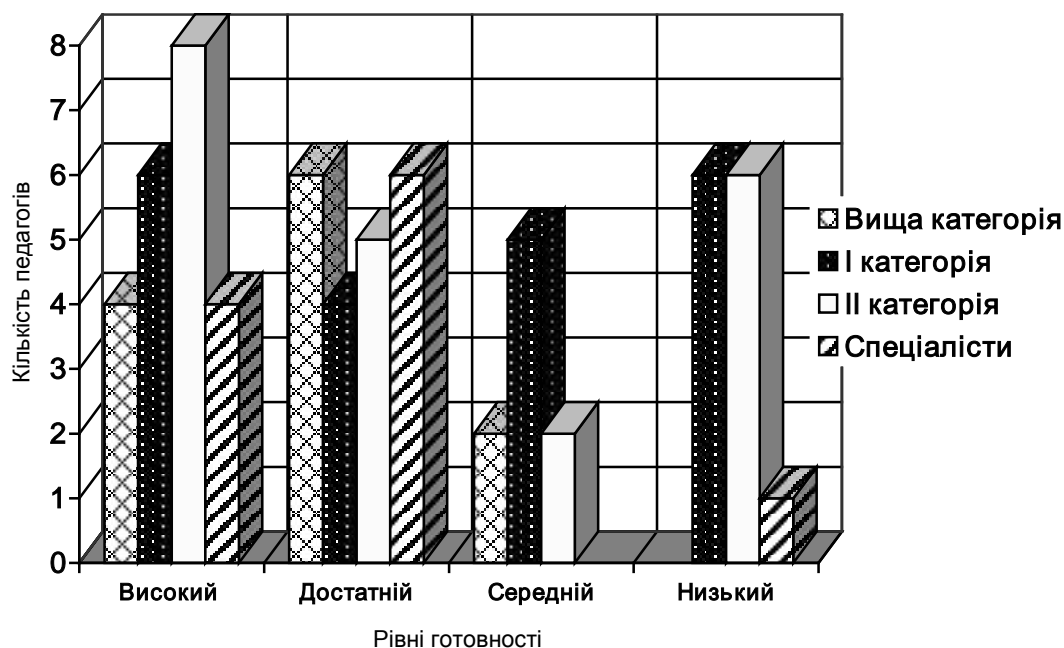

Рис. Самооцінка рівня готовності вчителів початкових класів до застосування інформаційних технологій у професійній діяльності

На запитання: “Чи задовольняє Вас рівень володіння інформаційними технологіями?” лише 18% відповіли позитивно; 32% – негативно; решта 50% – “задовольняє частково”. Ці дані підтверджують об’єктивне оцінювання вчителями своїх умінь.

На запитання: “Яким чином Ви вдосконалюєте свої інформаційні вміння?” 20,7% опитаних відповіли – “самостійно”; 64,2% навчаються на курсах підвищення кваліфікації (“Партнерство в навчанні”, спецкурси “1 учень – 1 комп’ютер”, “Мультимедійний урок у початковій школі” тощо), решта (15,1%) вчителів звертаються за допомогою до колег, учнів, родини. Серед причин, які перешкоджають опануванню інформаційних технологій, учителі початкових класів найчастіше називають “відсутність мультимедійних засобів навчання в школі й удома”; “велике навантаження”, “дефіцит часу”, “не цікаво”, “не вважаємо за доцільне”, інші не змогли дати відповідь.

Висновки. Результати дослідження готовності вчителів початкових класів до використання інформаційних технологій під час професійної діяльності засвідчили, що найбільш суттєвими перешкодами на шляху вдосконалення їх інформаційних умінь є: низький рівень мотивації, недостатня технологічна підготовка, відсутність або недоступність мультимедійних засобів навчання в школі, упевненість у тому, що застосування інформаційних технологій на уроках у початковій школі тільки відволікає від засвоєння учнями навчального матеріалу, невміння застосовувати

набуті знання в практичній діяльності, великий обсяг функціональних обов'язків учителя, збільшення кількості звітної документації на паперових носіях.

Список використаної літератури

1. Биков В. Ю. Сучасні завдання інформатизації освіти [Електронний ресурс] / В.Ю. Биков // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2010. – № 1 (15). – Режим доступу: <http://www.ime.edu-ua.net/em15/emg.html>.
2. Богуш А.М. Наступність, перспективність, спадкоємність – складові неперервності освіти / А.М. Богуш // Дошкільне виховання. – 2001. – № 11. – С. 11.
3. Большой психологический словарь / под ред. Б.Г. Мещерякова, В.П. Зитненченко. – 3-е изд., доп. и перераб. – СПб. : ПРАЙМ – ЕВРОЗНАК, 2006. – 672 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [з дод. і допов. / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
5. Державний стандарт початкової загальної освіти.
6. Жалдак М.И. Система подготовки учителя к использованию информационной технологии в учебном процессе : дис. ... в форме науч. доклада д-ра пед. наук : 13.00.02 / М.И. Жалдак ; АПН СССР; НИИ содержания и методов обучения. – М., 1989. – 48 с.
7. Снігур О.М. Формування вмінь використовувати засоби інформаційних технологій у майбутній професійній діяльності вчителя початкової школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 “Теорія навчання” / О.М. Снігур. – К., 2007. – 22 с.
8. Суховірський О.В. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до використання інформаційних технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / О.В. Суховірський. – К., 2005. – 20 с.
9. Філософський словник / за ред. В.І. Шинкарука. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : Головна редакція УРЕ, 1986. – 800 с.
10. Шакотько В.В. Методика використання ІКТ у початковій школі : [навч.-метод. посіб.] / Віктор Васильович Шакотько. – К. : ТОВ Редакція “Комп’ютер”, 2008. – С. 5–9.

Никулочкина Е.В. Исследование уровня готовности учителей начальных классов к использованию информационных технологий в профессиональной деятельности

В статье представлены результаты исследования уровня готовности учителей начальных классов к использованию информационных технологий в профессиональной деятельности.

Ключевые слова: готовность, информационные технологии, начальное образование, профессиональная деятельность.

Nikulochkina O. Level of readiness of primary school teachers to use informational technology in their professional activities

The results of the study of the level of readiness of primary school teachers to use informational technology in their professional activities are presented in this article.

Key words: readiness, informational technology, elementary education, professional activity.